

SEMINÁŘ

Panovník a společnost českých zemí. Politické, hospodářské a kulturní proměny v raném novověku (16. – 18. stol.)

Sylabus – ZS + LS 2022/2023

Doba konání: úterý 15.50–17.25, místnost č. 208

Vyučující: PhDr. Jaroslava Hausenblasová, Ph.D.

email: jaroslava.hausenblasova@ff.cuni.cz

konzultační hodiny: úterý 12.30–14.05, místnost č. 205

Cíl předmětu

Cílem výběrového semináře je připravit studentky a studenty k samostatné práci v oboru historie. V jeho průběhu by se měli naučit využívat potřebné heuristické dovednosti (včetně čtení a interpretace dobových pramenů), ale také si osvojit koncepční myšlení a seznámit se s aktuálními metodologickými postupy při zpracování vybraných témat.

Anotace

Seminář je určen posluchačům bakalářského a magisterského studia se zájmem o sociální, hospodářské a kulturní dějiny raného novověku v 16. – 18. století v zemích Koruny české. Navazuje chronologicky na seminář prof. Lenky Bobkové: „Král a ti druzí. Česká pozdně středověká společnost a kultura“, ale jeho téma je širší. I když je především zaměřen na studium dějin elit, snaží se reflektovat také dopad aktivit panovníka, jeho rodiny (manželky, potomků) a jeho dvorského okruhu, tj. zejm. šlechty, na další sociální vrstvy – měšťany a venkovské obyvatelstvo. Společnost českých zemí je chápána jako součást habsburské monarchie a je tedy kladen důraz na propojení českého prostředí s dalšími zeměmi soustátí.

Témata jednotlivých hodin budou sice přednostně vycházet z dílčích zaměření a zájmů přihlášených studentů, ale současně bude věnována pozornost vymezení základních pojmů (panovník, dvůr, residence, residenční město, panství, statek apod.) a sociálním procesům, které v této době probíhaly, stejně jako i metodologickým možnostem jejich zkoumání, typologii pramenů a způsobům jejich interpretace a současným evropským trendům při jejich výzkumu.

Sylabus

Témata seminárních prací by měla primárně vycházet ze **vztahu dvora či dvorského okruhu panovníka a jeho rodiny, šlechticů, jejich manželek či církevních hodnostářů k českému prostředí** v období od počátku 16. do konce 18. století.

Dvůr jako fenomén je možno studovat jako celek, tj. např. zkoumat jeho měnicí se správní strukturu, velikost apod., či si všimat dílčích aspektů spojených s jeho existencí. K těm patří zejména politická, sociální, národnostní a náboženská skladba dvora. Lze ji sledovat na základě pramenů evidenční, účetní a normativní povahy (seznamy členů dvora, instrukce, dvorní řády, účetní knihy apod.). Pro studium běžného života či mimořádných událostí lze využít i další prameny úřední povahy, které vznikly činností zemských a městských správních úřadů (městské knihy) či orgánů církevní správy. Mezi důležité role, které dvůr hrál, patří funkce politická a správní v daném státu či regionu, kterou lze studovat z

protokolů a zápisů z porad jednotlivých úředníků, usnesení, dobrozdání a úřední korespondence. Téma lze také rozšířit na studium ekonomického vlivu panovníka, šlechty a jejich dvorů na vývoj českých zemí, jednotlivých regionů, panství či královských, popř. poddanských měst a sledovat vývoj hospodářských koncepcí a reforem či jednotlivá dílčí nařízení.

Dvůr a místo jeho působení (residence) lze pojímat také jako společenský a kulturní fenomén, který svým působením významně ovlivňoval tehdejší společnost. Tuto roli lze sledovat např. studiem sociálních skupin či se věnovat jednotlivým osobnostem, působícím na dvoře. Zde se nabízí opět široká škála úředních pramenů, např. desky zemské, reverzy k zemi, erbovní či nobilitační listiny, saalbuchy, testamenty a pozůstalostní inventáře jednotlivých dvořanů, městské knihy, matriky farní i universitní, fundační a zádušní knihy kostelů a klášterů. Patří sem také zprávy, které posílali cizí vyslanci svým panovníkům do zahraničí. Povahy neúřední je především soukromá korespondence, deníky a památníky. Velkou vypovídací hodnotu pro poznání života na dvoře mají zejména narativní prameny, tj. např. cestovní deníky a paměti dvořanů. O kulturní úloze společenských elit pak vypovídají zejm. literární, umělecká či vědecká díla jednotlivých členů okruhu sdruženého kolem panovníka (šlechticů, církevních hodnostářů, vzdělaných úředníků apod.).

Návrhy některých témat kvalifikačních prací:

- Dvorská kariéra některého příslušníka českého šlechtického rodu, měšťana, umělce či intelektuála
- Snahy o usazení zahraniční šlechty a dalších příslušníků elit v českých zemích a jejich asimilace (získání inkolátu, zakupování statků a domů, ekonomické podnikání, kulturní mecenát, uzavření sňatku, založení české rodové větve apod.)
- Ženy urozené i neurozené na dvorech habsburských panovníků a jejich manželek
- Pobytu dvora v jednotlivých residencích českých zemí či městech (i krátkodobé pobyty, tj. např. návštěvy panovníků, jeho rodiny, členů dvora a šlechticů), ekonomické, politické a sociální dopady, slavnosti, kulturní život
- Vztah českých královen v raném novověku k věnným městům (Mělník, Hradec Králové, Chrudim, Polička, Jaroměř, Vysoké Mýto, Dvůr Králové, Nový Bydžov)
- Sociální a kulturní proměny Prahy v době vlády Rudolfa II. a dalších významných etapách jejich dějin
- Další témata dle návrhů studentek a studentů

Atestace a podmínky pro jejich udělení

Obecné:

Předpokládá se plná aktivní účast (do 30% absencí bez udání důvodu) a průběžné zpracování vybraného tématu, prezentace výsledků a zapojení se do diskuse. V případě distanční výuky bude docházka nahrazena pravidelnými online videokonferencemi. V případě vyšší neúčasti účastník dokládá důvody a podle její míry a důvodu kompenzuje další práci podle pokynů vyučujícího.

Bakaláři historie (jedno- i dvouoboroví) nastoupivší v roce 2019 a později: (2 x Z+Zk, 4 kredity) Zápočet se udílí na základě krátkého pohovoru o studijním zaměření absolventa kurzu. Zkouška probíhá jako pohovor nad projektem bakalářské práce, student představuje dosavadní přípravu, heuristiku a v posledním roce studia i rozpracovaný text práce (předpoklad je min. 10 NS).

Bakaláři historie (jedno- i dvouoboroví) nastoupivší do roku 2018 včetně: (2 x Z+Zk, 5 kreditů) Zápočet se udílí na základě podrobného pohovoru o studijním zaměření absolventa kurzu. Zkouška probíhá jako pohovor nad projektem bakalářské práce, student představuje

dosavadní přípravu, heuristiku a v posledním roce studia i rozpracovaný text práce (předpoklad je min. 15 NS).

Studenti historie se zaměřením na vzdělávání (bc.): (specializační seminář Z+Z, 5 kreditů; volitelný diplomní Z+Zk, 5 kreditů) Zápočet se udílí na základě podrobného pohovoru o studijním zaměření absolventa kurzu. Zápočet v letním semestru specializačního semináře probíhá formou diskuse o dalším směřování studenta. V případě, že student píše práci na druhém oboru, odevzdá krátkou tematickou esej v rozsahu cca 5-10 NS. V případě pokračování v druhém roce bakalářského semináře odevzdává student přípravu projektu a heuristiku. V posledním roce studia odevzdává student rozpracovaný text práce (předpoklad je min. 15 NS).

Studenti navazujícího magistra historie: (3 x zápočet, klauzurní práce v druhém roce) Zápočet se udílí na základě podrobného pohovoru o studijním zaměření absolventa kurzu. Klauzurní práce představuje buď odevzdanou podstatnou část textu diplomové práce (předpoklad je min. 25 NS) nebo samostatnou práci na zvolené téma vycházející ze zaměření studenta v obdobném rozsahu. Práce může nabývat spíše charakter historické eseje.

Studenti učitelství historie pro SŠ (mgr.): (historicko-didaktický seminář Z+Z, 6 kreditů; volitelný diplomní seminář Z+Z, 5 kreditů) Zápočet historicko-didaktického semináře se udílí na základě podrobného pohovoru o studijním zaměření absolventa kurzu. V případě, že student píše práci na druhém oboru, odevzdá krátkou tematickou esej v rozsahu do 5 NS a v případě zájmu o další pokračování na oboru historie odevzdává student na konci roku přípravu projektu a heuristiku. V druhém roce diplomního semináře se zápočet udílí po diskusi nad odevzdávanými částmi závěrečné práce (předpoklad je min. 10 NS v každém semestru).

Základní literatura (výběrově)

ADAMSON, John (ed.): *The Princely Courts of Europe. Ritual, Politics and Culture Under the Ancien Régime 1500–1750*, London 1999

ASCH, Ronald G. (ed.): *Der europäische Adel im Ancien Régime. Von der Krise der ständischen Monarchien bis zur Revolution (ca. 1600–1789)*, Köln – Weimar – Wien 2001

ASCH, Ronald G. – BIRKE, Adolf M. (edd.): *Princes, Patronage and the Nobility. The Court at the Beginning of the Modern Age c. 1450–1650*, London 1991

BALCÁREK, Pavel: *Kardinál František z Ditrichštejna (1560–1636)*, Kroměříž 1990

BŮŽEK, Václav: *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006

BŮŽEK, Václav – HRDLÍČKA, Josef et al.: *Dvory velmožů s erbem růže*, Praha 1997

BŮŽEK, Václav a kol.: *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010

BŮŽEK, Václav – HRDLÍČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk: *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha 2002

BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel a kol.: *Člověk českého raného novověku (16. – 17. století)*, Praha 2007

BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav: *Habsburkové. Země Koruny české ve středoevropské monarchii 1526–1740*, Praha 2017

- CATALANO, Alessandro: *Zápas o svědomí. Kardinál Arnošt z Harrachu (1598–1667) a protireformace v Čechách*, Praha 2008
- CERMAN, IVO: *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008
- CERMAN, IVO: *Šlechtická kultura v 18. století. Filozofové, mystici, politici*, Praha 2012
- DICKENS, Arthur G. (ed.): *The Courts of Europe. Politics, Patronage and Royalty. 1400–1800*, London 1977
- DOBALOVÁ, Sylva – HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava (edd.): *Archduke Ferdinand II of Austria: A Second-Born Son in Renaissance Europe*, Vienna 2021
- ELIAS, Norbert: *Die höfische Gesellschaft. Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie. Mit einer Einleitung: Soziologie und Geschichtswissenschaft*, Frankfurt am Main 1997
- EVANS, Robert J. W.: *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576–1612*, Praha 1997
- EVANS, Robert J. W.: *Vznik habsburské monarchie 1550–1700*, Praha 2003
- EVANS, Robert J. W. – THOMAS, T. V. (edd.): *Crown, Church and Estates. Central European Politics in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, New York 1991
- FEJTOVÁ, Olga – LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří – VLAS, Vít (edd.): *Barokní Praha – Barokní Čechie 1620–1740. Sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách*, Praha 2004
- FIALOVÁ, Ludmila – HORSKÁ, Pavla – KUČERA, Milan – MAUR, Eduard – MUSIL, Jiří – STLOUKAL, Milan: *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996
- FUČÍKOVÁ, Eliška et al. (edd.): *Rudolf II. a Praha. Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha 1997
- FUKALA, Radek: *Hohenzollernové v evropské politice 16. století. Mezi Ansbachem, Krnovem a Královcem (1523–1603)*, Praha 2005
- HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava: *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612*, Prag 2002
- HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – ŠRONĚK, Michal: *Urbs aurea. Praha císaře Rudolfa II.*, Praha 1997
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu až po současnost*, Praha 2005
- HOLÝ, Martin: *Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010
- HRBEK, Jiří: *České barokní korunovace*, Praha 2010
- HRBEK, Jiří: *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640–1740*, Praha 2013
- HRBEK, Jiří: *Proměny valdštejnské reprezentace*, Praha 2015
- HRBEK, Jiří a kol.: *Panovnický majestát. Habsburkové jako čeští králové v 17. a 18. století*, Praha 2021

- HRDLIČKA, Josef: *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích 1550–1650*, České Budějovice 2000
- JANÁČEK, Josef: *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987
- JENŠOVSKÝ, Bedřich: *Politika kurfiřta saského v Čechách v posledních letech vlády Rudolfa II. Na základě pramenů archivních*, Praha 1913
- KOLDINSKÁ, Marie: *Každodennost renesančního aristokrata*, Praha – Litomyšl 2001¹ a 2004²
- KOLDINSKÁ, Marie: *Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic. Cesta intelektuála k popravišti*, Praha – Litomyšl 2004
- KNOZ, Tomáš: *Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa*, Praha 2008
- KRÁL, Pavel: *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004
- KRÁSL, František: *Arnošt hrabě Harrach, kardinál svaté církve římské a kníže arcibiskup pražský*, Praha 1886
- KRUEDENER, Jürgen: *Die Rolle des Hofes im Absolutismus*, Stuttgart 1973
- KUBÍKOVÁ, Blanka – HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava – DOBALOVÁ, Sylva (eds.): *Arcivévoda Ferdinand II. Habsburský. Renesanční vladař a mecenáš mezi Prahou a Innsbruckem*, Praha 2017
- LEDVINKA, Václav – PEŠEK, Jiří: *Praha*, Praha 2000
- MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích*, I–IV, Praha 2001–2002
- MAGENSCHAB, Hans: *Josef II. Revolucionář z boží milosti*, Praha 1999
- MAREK, Pavel: *Pernštejnské ženy: Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha (NLN) 2018
- MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004
- MAUR, Eduard: *Český komorní velkostatek v 17. století*, Praha 1976
- MAUR, Eduard: *12. 5. 1743. Marie Terezie. Korunovace na usmířenou*, Praha 2003
- MIKULEC, Jiří: *Leopold I., Život a vláda barokního Habsburka*, Praha 1997
- MILLER, Jaroslav: *Uzavřená společnost a její nepřátelé. Město středovýchodní Evropy 1500–1700*, Praha 2007
- NOVÁK, Jan Bedřich: *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935
- PÁNEK, Jaroslav: *Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547–1577* (Studie ČSAV 2), Praha 1982
- PÁNEK, Jaroslav: *Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka*, Praha 1996
- PÁNEK, Jaroslav: *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 1998
- PEKAŘ, Josef: *Knihy o Kosti. Kus české historie*, I–III, Praha 1998
- PETRÁŇ, Josef – PETRÁŇOVÁ, Lydie: *Rolník v evropské tradiční kultuře*, Praha 2000
- POCHE, Emanuel (ed.): *Praha na úsvitu nových dějin. (Čtvero knih o Praze)*, Praha 1988
- PREISS, Pavel: *Italští umělci v Praze. Renesance, manýrismus, baroko*, Praha 1986

- PREISS, Pavel: *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha – Litomyšl 2003
- RAUSCHER, Peter: *Zwischen Ständen und Gläubigern. Die kaiserlichen Finanzen unter Ferdinand I. und Maximilian II. (1556–1576)*, Wien – München 2004
- RYANTOVÁ, Marie: *Polyxena z Lobkovic. Obdivovaná i nenáviděná první dáma království*, Praha 2016
- STLOUKAL, Karel: *Papežská politika a císařský dvůr pražský na přelomu XVI. a XVII. věku*, Praha 1925
- STOLLBERG-RILINGER, Barbara: *Maria Theresia. Die Kaiserin in ihrer Zeit. Eine Biographie*, München 2017
- ŠRONĚK, Michal – HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava: *Gloria et miseria. Praha v době třicetileté války*, Praha 1998
- TAPIÉ, Victor L.: *Marie Terezie a Evropa*, Praha 1998
- VÁCHA, Štěpán et al.: *Karel VI. & Alžběta Kristýna: česká korunovace 1723*, Praha 2009
- VÁLKA, Josef: *Česká společnost 15. – 18. století, I. Předbělohorská doba*, Praha 1972
- VÁLKA, Josef: *Česká společnost 15. – 18. století II. Bělohorská doba. Společnost a kultura „manýrismu“*, Praha 1983
- VILLARI, Rosario a kol.: *Barokní člověk a jeho svět*, Praha 2004
- VLNAS, Vít (ed.): *Sláva barokní Čechie, Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001
- VOCELKA, Karl: *Die politische Propaganda Kaiser Rudolfs II. 1576–1612*, Wien 1981.
- VOCELKA, Karl – HELLER, Lynne: *Soukromý svět Habsburků: život a všední dny jednoho rodu*, Plzeň 2011
- VOCELKA, Karl – HELLER, Lynne: *Život Habsburků: kultura a mentalita jednoho rodu*, Praha 2012
- VOREL, Petr: *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999
- VOREL, Petr (ed.): *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století*, Pardubice 2001
- VYBÍRAL, Zdeněk: *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*, České Budějovice 2005
- WINTER, Zikmund: *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*, Praha 1909